

represented in the Imperial Counsel," their governments, parliaments, diets, parties, press, persecution. As more immediate research objects, there have been mentioned the emigrants' organizations in America, ambitious National Counsels with their foreign orientation, propaganda, intelligence, Czechoslovak legions in Ukraine and elsewhere, the U.S. and Entente diplomacy motivation, public opinion trends, relations between the chief domestic policy makers and anti-Habsburg resistance abroad, independence declarations and international recognition, strategic borders, prominent personalities, backgrounds to and perspectives for future radical changes in the next decades till late 20th century.

Keywords: Slovakia, Czechoslovakia, Austria-Hungary, Great War, liberation.

Матеріал надійшов 15.03.2016

УДК 322.22:323(569.4)"1977/1981"

Ремарович О. І.

СВІТСЬКО-РЕЛІГІЙНА СПІВПРАЦЯ В УРЯДІ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ: ПОЛІТИКА БЛОКУ «ЛІКУД» У 1977–1981 РОКАХ

У статті розглянуто взаємини двох сил на політичній арені Держави Ізраїль – національно-консервативної партії «Лікуд» та конгломерату єврейських релігійних політичних партій.

Ключові слова: Держава Ізраїль, релігія, юдаїзм, політичні партії, релігійні партії, блок «Лікуд».

Майже через три десятиліття після проголошення Держави Ізраїль відбулася кардинальна зміна в уряді країни, що в результаті завершилася політичною перемогою блоку «Лікуд», який раніше відігравав лише опозиційну роль. Незважаючи на це, світсько-релігійна співпраця в уряді країни продовжувала існувати і навіть стала тіснішою.

Досить багато дослідників намагалися проаналізувати питання співпраці ізраїльських релігійних установ та партій із державними та політичними органами влади, та все ж залишилися недосліджені лакуни та спірні моменти, на яких варто зосередити увагу. Більшість праць, що торкаються відносин між державою та релігією, не сконцентровані на певній темі або суб'єкті дослідження, а є більш загальними. Такого роду аналіз може дати повну картину ситуації, але не зосереджує увагу на окремих деталях співпраці.

Однак проблему взаємин між юдаїзмом і державою не можна розглядати як офіційну конституційну проблему, позаяк це є лише верхівка айсберга. Сам айсберг все ще схований і складається з релігійних феноменів – строкатої діяльності різних релігійних партій та угруповань. До того ж варто брати до уваги особливості суспільства Держави Ізраїль, релігійну та нерелігійну його складові. В таких дослідженнях неприйнятним є застосування моделі держави, де релігія та влада є повністю відокремленими одна від одної. Існують навіть методологічні застереження щодо звичайного використання поняття «релігія» в дослідженнях ситуації в Державі Ізраїль та застосування кількісного методу [7, р. 37; 17, р. 85]. Крім поверхневої кількісної інформації ми не отримуємо ніякого розуміння природи та особливостей співпраці, причин певного голосування релігійного населення та підтримки нерелігійних партій.

Партію «Лікуд» (або ж Національний ліберальний рух) було створено в 1973 р. на основі руху Херут, який очолював Менахем Бегін. До блоку «Лікуд» також увійшла Ліберальна партія та інші дрібні політичні партії та рухи, які дотримувалися правої політичної орієнтації. Після об'єднання всіх правих сил і проголошення більш прагматичного підходу до політики та економіки, «Лікуд» в 1977 р. здобув перемогу на виборах у Кнесеті, прем'єр-міністром став Менахем Бегін. Таким чином було покладено край лідерству Аводи. У соціально-економічних питаннях, які зазвичай визначають належність партії до правого або лівого політичного спрямування в інших країнах, «Лікуд» є соціал-демократичною партією. Все ж, зважаючи на коаліції з релігійними партіями, варто віднести блок Бегіна до націонал-консервативних політичних партій. З огляду на особливості Ізраїлю, поділ на правий та лівий табори у цій країні залежить від ставлення до отриманих територій, відносин із палестинцями та бажання співпрацювати з релігійними політичними силами.

У період з 1977 по 1981 рік «Лікуд» і релігійні партії були двома потужними політичними гравцями, що перебували у стані досить стабільного порозуміння та співпраці. Уряд «Лікуд», як виконавчий апарат країни, був ініціатором законів, що стосувалися релігійної сфери, стояв лицем до лиця з релігійною частиною уряду. У центрі дослідження постають два основні питання:

- які унікальні особливості мали відносини між релігійними партіями та урядом «Лікуд», тобто якими були владні взаємини між послідовниками впровадження галахи в законодавчу базу країни та уряду з правою орієнтацією? Буде розглянуто ситуацію, в якій сторони прагнуть до співпраці. Крім того, проаналізуємо погляди уряду «Лікуд», функції та статус релігійних політичних партій в ізраїльському суспільстві;
- як внутрішні чинники всередині уряду, з одного боку, і взаємини між релігійними партіями, з іншого, впливали на владу, авторитет і легітимацію кожного з цих органів і на характер відносин між двома центрами влади.

Для того, щоб відповісти на ці питання, розглянемо ситуацію всередині кожного з таборів, а також вплив різноманітних чинників на міцність двох силових центрів. Особливу увагу буде приділено особливостям зв'язку між політичними та релігійними цілями кожного табору.

Варто зазначити, що серед політологів поширеною була думка, згідно з якою ізраїльські виборці досить стабільні в тому, що стосується

їхніх політичних симпатій. Дослідження Ашера Аріана показали, що за період з 1973 по 1977 рр. 50 % опитаних вирішили підтримати іншу партію [4, р. 292], тому досить логічним виглядає «переворот» 1977 р. При цьому, однак, лише на дев'ятих виборах до кнесету більшість виборців перейшла з одного блоку до іншого, надавши перевагу іншій партії. Поразка Робочої партії на виборах не була наслідком масового відтоку виборців від соціал-демократів до правого блоку «Лікуд»: парламентська фракція «Лікуд» збільшилася лише на чотири людини, натомість фракція Робочої партії скоротилася на дев'ятнадцять мандатів [2, р. 20].

У своїй переможній промові М. Бегін назвав результати виборів «поворотним моментом в історії єврейського народу» [16, р. 121]. Прозвучали досить гучні політичні обіцянки про те, що найближчими роками країна та її майбутнє зазнають змін [16, р. 137]. Прийшовши до влади, «Лікуд» не здійснив радикальних змін. Роль Гістадрут і кібуців у суспільстві залишилися незмінною. Та все ж однією з важливих та прикметних рис цього уряду було введення політики спеціального фінансування – переказ бюджетних грошей на різні цілі на вимогу релігійних партій [16, р. 156].

Політика Ізраїлю в період 1977–1981 рр. являла собою процес, в якому розмови про єдність були крилатими фразами, справжні ідеологічні настрої лежали на поверхні. Такі настрої панували як у секулярному, так і в релігійному політичному блоці. Всі коаліційні угоди в уряді були пов'язані з тиском на нерелігійний уряд і намаганням домогтися домовленості з релігійними партіями.

Саме в 1977 р. було укладено найвагоміший політичний союз за перші тридцять років ізраїльської політики. Величезна частина уряду була секулярною, а іншу, набагато меншу, становили представники релігійної ортодоксії [19, р. 156]. «Лікуд», що на івриті означає «єдність», був у змозі отримати громадську підтримку з боку своїх релігійних партнерів по коаліції та втримати її. «Лікуд» також мав таке соціальне і культурне становище, за яким єврейськість та релігійність є взаємодоповнювальними і нерозривними частинами цілого, саме це визначало єврейську соціальну складову в країні. До того ж такої думки дотримувалися багато представників єврейського населення в Державі Ізраїль, незалежно від політичних і соціальних верств, які вони представляли. «Лікуд» представляв сучасне, посташкеназьке суспільство в Ізраїлі, де політична та соціальна система постійно перебувала під впливом релігії.

«Херут» як найбільша партія в рамках альянсу блоку «Лікуд» спочатку сприймалася як партія війни. Згодом образ було пом'якшено, він охоплював чіткі національні та релігійні позиції, що підсилювали одна одну і нерозривно були поєднані з юдаїзмом. Саме ця складова була запорукою успіху «Лікуд» в укладанні коаліції з релігійними партіями. Щоб пояснити політику і зрозуміти мотиви, які лежать в основі уряду «Лікуд», варто зазначити, що зміни в політичній системі могли призвести до глобальних та непередбачуваних змін, саме тому була необхідною підтримка статус-кво. Ще однією причиною довіри релігійних партій до нового уряду було ставлення останнього до поселень на отриманих в 1967 р. територіях. Після Шестиденної війни Ізраїль зберігав військову присутність у секторі Газа і на Західному березі (Юдея та Самарія). Навмисно створені єврейські поселення незабаром зникли. Спочатку це були військові поселення, але пізніше виникли також цивільні населені пункти. Насправді, кількість нових поселень лише збільшувалася, до 1977 р. існували приблизно 85 поселень на вказаних територіях [5, р. 18]. Хоча політику врегулювання запровадив попередній уряд під керівництвом Робітничої партії, її прихильниками були релігійні партії, такі як Національно-релігійна партія та Гуш Емунім. Коли «Лікуд» прийшов до влади в 1977 р., його політика збереження територій і негативне ставлення до «торгівлі землею» заради миру стали запорукою успіху блоку Бегіна серед релігійних представників. Позиція «Західна Ерец Ізраїль ніколи не буде розділена знову» [6, р. 54] дала новий ідеологічний імпульс до врегулювання внутрішньополітичної ситуації.

Ультраортодоксальний вплив в ізраїльській політиці не з'явився раптово. Релігійні партії брали участь в ізраїльській політиці з моменту заснування держави, першою коаліційною угодою стала домовленість із поміркованою Національною релігійною партією, що була створена спеціально, щоб впливати на законодавство, ґрунтуючись на єврейських класичних текстах на додаток до сприяння імміграції, створення поселень, релігійної освіти і трудової діяльності в релігійному контексті.

Загалом партія «Лікуд» керувалася ідеологічними принципами і мала ідеологічну підтримку політиків, які вплинули на прийняття рішень. Лідер «Лікуд» у межах коаліційної угоди діяв за допомогою обмеженої кількості релігійних політичних акторів, опираючись тиску з боку союзників і ворогів. Цей факт впливав на маневреність Бегіна. Він перебував у скрутному стано-

вищі, незважаючи на підтримку релігійних партій, які були частиною його коаліційного уряду.

Здавалося б, заручившись підтримкою достатньо впливової та значної частини населення і релігійних партій, «Лікуд» мав провести блискучу політику. Однак опитування громадської думки свідчать, що уряд Бегіна був найгіршим серед усіх урядів в Ізраїлі [17, р. 38]. «Лікуд» не вдалося реалізувати більшість своїх обіцянок, що були проголошені після виборів 1977 р., зокрема знизити темпи інфляції та рівень зайнятості в державному секторі. До 1981 р., за чотири роки правління «Лікуд» призвело до річної інфляції на рівні близько 150 %, подвоєння безробіття і найбільшого зовнішнього боргу країни на сьогодні [15, р. 45].

Погіршення економіки та відносин в урядовій коаліції, а також величезні непорозуміння всередині власної партії не впливали на популярність «Лікуд» серед груп виборців, які привели його до влади в 1977 році. Під час виборів 1981 р. партія «Лікуд» набрала найбільшу кількість голосів (37,11 %) [13].

Чергова перемога «Лікуд» сталася в час безпрецедентних зрушень у громадській думці Держави Ізраїль. Каденцію уряду блоку «Лікуд» тривалістю в чотири роки умовно можна поділити на три періоди [17, р. 62]. Протягом першого півріччя уряд мав високі очікування від виборців і велику популярність. Візит Садата до Єрусалима став проривом у дипломатичній політиці країни, який збільшив і так величезну повагу до уряду. Упродовж наступних трьох років (1978–1980) уряд неухильно втрачав довіру, досягнувши найнижчої точки станом у 1980 р. На той час менш ніж одна десята частина єврейського населення була впевнена в економічній політиці уряду, тільки сьома частина була задоволена станом політичних справ та схвалила управління в сфері національної безпеки та його загальну продуктивність [1, с. 86]. Останній період – 1981 р., коли відбувся черговий підйом.

Блок «Лікуд» перед наступними виборами отримав справжній «етнічний виклик», що вразив усю політичну структуру, в результаті чого почався хаос у третій за розміром політичній фракції країни – Національній релігійній партії. У травні, коли НРП склала свій виборчий список, то мізрахі почали скаржитися, що тільки два з десяти провідних кандидатів були з афро-азійських країн. Міністр із НРП у справах релігій у коаліційному кабінеті Бегіна Аарон Абухацера зажадав друге місце в релігійному списку, але не зміг згуртувати навколо себе достатню підтримку, щоб подолати конкуренцію з боку потужніших фракцій.

Після отримання бажаного Абухацера в останню хвилину політичних торгів підняв ціну свого призначення та звернувся до керівництва НРП з вимогою: «або Йосеф Бург, або я» [18, р. 72], а також наполягав на тому, що половина з перших десяти позицій у списку слід надати мізрахі, в іншому випадку він формуватиме свій окремий список. Оскільки НРП відхилила його виклик, Абухацера, в останній з можливих днів, зареєстрував список у Центральній виборчій комісії, вийшовши з релігійної партії, щоб сформувати Тамі, Рух за Ізраїльську традицію. На другому місці в списку Тамі був колишній міністр сільськогосподарства Аарон Узан, туніський єврей, а третє місце було виділено Бен-Ціону Рубіну, також одному з північноафриканських представників членів кнесету з НРП. Тамі стверджували, що представляють євреїв зі східних країн, але насправді це була марокканська фракція з двома кращими зі своїх десяти кандидатів. Отримавши три місця в кнесеті, Тамі стала першим успішним етнічним списком, починаючи з виборів депутатів кнесету другого скликання в 1951 р. [18, р. 67].

Одразу варто додати, що, незважаючи на чотирирічне керівництво «Лікуд» в уряді, це не змогло перетворити його на варту повної довіри політичну силу в очах східної спільноти. «Аводи», як і раніше, сприймалася як «статусна партія», що представляє еліту західного походження, та, в кращому випадку, поблажливо ставиться до євреїв з Азії та Африки. Партійні дослідники в основному змальовують прихильників «Аводи» як ашкеназі середнього віку або старше, добре досвідчені «білі комірці» з середнім або вище середнього доходом. Виборці «Лікуд» – це переважно сефарди, молоді люди віком від 18 до 30 років, релігійні, належать до класу «блакитних комірців» з нижчим рівнем освіти і нижчими доходами [12].

Хоча «офіційна» політична кампанія триває лише місяць, політичний сезон перегонів перед виборами 1981 р. почався ще в січні, коли кнесет призначив дострокові вибори на 30 червня, а не 13 листопада. Цей крок був пов'язаний із кількома урядовими кризами і величезним тиском народу. Кризові настрої призвели до відставки голови жорстко орієнтованого щодо економіки міністра фінансів з блоку «Лікуд» Ігаля Гурвіца. Потрясінням для кабінету міністрів Бегіна була відставка голови міністерства у справах релігії – Аарона Абухацера. Ці дві події були одними з останніх, що спричинили непорозуміння з релігійним блоком. Хвиля відставок супроводжувалася виснаженням кабінету Бегіна

та коаліції в цілому і звісно ж призвела до зниження його підтримки в кнесеті з 77 до 61 членів, в результаті було отримано більшість у 120 голосів.

Залишаються невисвітленими такі проблеми. Чи політична ситуація виборів 1977 та 1981 рр. є тенденцією, що зберігатиметься в подальшому? Чи релігійна належність відігравала значну роль у політичному житті країни? Чи закріплена ситуація об'єднання парламентської більшості з релігійною складовою уряду має визначальні позиції?

Процес інтеграції релігійних партій досяг свого піку після виборів 1981 р., коли Агудат Ізраель приєднався до коаліції Бегіна. Саме місцеві вибори є однією з найпомітніших ознак інтеграції в політичну систему релігійних партій, що домоглися значних переваг для себе та своїх виборців.

Одним із таких прикладів співпраці є голосування в Рамат-га-Шароні (місто в Тель-Авівському окрузі), де з 43 тисяч громадян налічується близько тисячі релігійних виборців, що голосували за чотири партії [10, р. 53]. Після того як ці партії об'єдналися в блок на виборах 1981 р., їм вдалося отримати місце в міській раді. Крім того, вони уклали угоду заздалегідь з кандидатом на пост мера праці, і майже всі релігійні виборці голосували за нього, тому що попередньо була укладена угода з «Лікуд» щодо отримання низки пільг для релігійного населення. У багатьох інших містах релігійні партії також надали підтримку блоку Бегіна, що є однією з причин, чому «Лікуд» виграв там, де вплив «Аводи» та «Лікуд» був майже рівнозначним.

Загалом будь-яка оцінка впливу релігійних партій на місцевих виборах має враховувати конкретну ситуацію в кожному населеному пункті. У багатьох громадах існують конфлікти в релігійних питаннях, а в деяких, таких як Єрусалим або Петах-Тіква, вони мають хронічний характер. Релігійні партії на місцевому рівні зберігали свою владу незалежно від того, що відбувається на сцені в масштабі округу, та все ж вони набирали силу та впливовість за рахунок коаліційних домовленостей із «Лікуд». До того ж певна кількість нерелігійних людей також голосувала за релігійні партії, спираючись на етнічне вподобання партії або ж традиційні погляди [3, р. 47].

Перемога «Лікуд» у 1981 р. була, в певному сенсі, завершенням того, що почалося на виборах 1977 р., тобто, «Лікуд» вкоренився на політичній арені і став рівним суперником із

Партією праці. Це також мало відображення в русі «Лікуд» до центру політичного спектра Ізраїлю. Як зазначив про це Ашер Аріан при аналізі виборів до кнесета, «Лікуд став партією, для всіх намірів і цілей, центристською партією в Державі Ізраїль» [4, р. 287].

Крім того, результати виборів показали, що «Лікуд» набув впливу та організаційного потенціалу в результаті того, що скористався тогочасними демографічними тенденціями, які працювали на користь блоку. Адже молодь голосувала більше за «Лікуд», ніж старше покоління, сефарди віддавали свій голос за «Лікуд» частіше, ніж ашкеназі [21, р. 270]. «Лікуд» зміг обернути ці чинники на свою користь на місцевих виборах, де явка залежить від організації набагато більше, ніж на виборах до кнесету. З іншого боку, було велике несприйняття Партії праці, що спочатку і привело виборців до «Лікуд», та воно на час 1981 р. почало вже згасати. Однією з ознак зростання політичної зрілості була велика тенденція до голосування виборчими бюлетенями, в яких голос мали віддати за кандидата з однієї

партії. В такому випадку вибір був на користь харизматичної особистості на пост мера з однієї місцевої партії, натомість на місцевому рівні голос отримувала інша партія [22, р. 25]. Іцхак Шамір не мав рації, коли стверджував, що ці вибори можна було сприймати як своєрідне опитування громадської думки в питанні ставлення до Організації визволення Палестини і отриманих у 1967 р. територій [13].

Підсумовуючи, варто зазначити, що майже одразу після «перевороту» 1977 р. «Лікуд» заручився підтримкою релігійних партій та уклав досить довготривалі й міцні угоди. Незважаючи на певні непорозуміння та політичні торги з боку релігійних представників коаліції та досить складні внутрішні процеси в державі, «Лікуд» зміг отримати досить впевнену перемогу і на виборах до кнесету десятого скликання. Секулярна більшість у поєднанні з релігійною меншістю, що мала відданих виборців, стала запорукою сильного уряду, якому після зміни політичного курсу в Державі Ізраїль вдалося затриматися на політичному п'єдесталі.

Список літератури

1. Дон-Ихье Э. Религиозные институты в политической системе: Религиозные советы в Израиле / Э. Дон-Ихье. – Иерусалим : Библиотека культурно-просветительского общества «Теэна», 1988. – 442 с.
2. Нойбергер Б. Власть и политика в Государстве Израиль. Исторические корни и конституционное устройство / Б. Нойбергер. – Тель-Авив : Издательство Открытый университет, 1997. – Ч. 6. – 223 с.
3. Antonovsky A. Hopes and Fears of Israelis: Consensus in a New Society / A. Antonovsky, A. Arian. – Jerusalem : Academic Press, 1972. – 222 p.
4. Arian A. Conclusion / Arian A. ; ed. Penniman H. R. // Israel at the Polls: The Knesset Elections of 1977 (Studies in political and social processes). – Washington, D. C. : American Enterprise Institute, 1978. – P. 283–302.
5. Arian A. The Changing Israeli Electorate / A. Arian // Shofar. – 1988. – Vol. 7. – № 2. – P. 14–24.
6. Aronoff M. Anthropology and Political Science: A Convergent Approach / M. Aronoff. – New York : Berghahn Books, 2013. – 215 p.
7. Ben-Rafael E. Quasi-Sectarian Religiosity, Cultural Ethnicity and National Identity: Convergence and Divergence among Hahamey Yisrael / E. Ben-Rafael, E. Krausz, G. Tulea // Jewish Survival: The Identity Problem at the Close of the Twentieth Century. – New Brunswick : Transaction, 1998. – P. 33–64.
8. Deshen Sh. The Predicament of Homecoming: Cultural and Social Life of North African Immigrants in Israel / Sh. Deshen, M. Shokeid. – Ithaca : Cornell University Press, 1977. – 250 p.
9. Deshen Sh. The Emergence of the Israeli Sephardi Ultra-Orthodox Movement Judaism / ed. by D. S. Liebman, Ch. S. Shokeid // Israeli Judaism : The Sociology of Religion in Israel. – 2005. – Vol. VII. – P. 92–94.
10. Elazar D. J. The Balance of Political Power and Israel's Political Future. Israel Studies / D. J. Elazar // Indiana University Press. – 1989. – Vol. 2. – № 2. – P. 40–65.
11. Etzioni-Halevy E. Political Culture in Israel / E. Etzioni-Halevy. – New York : Praeger, 1977. – 324 p.
12. Factional and Government Make-Up of the Ninth Knesset [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist9_s.htm. – Title from the screen.
13. Factional and Government Make-Up of the Tenth Knesset [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.knesset.gov.il/history/eng/eng_hist10_s.htm. – Title from the screen.
14. Harkabi Y. Israel's Fateful Hour / Y. Harkabi. – New York : Perennial Library, Harper & Row, 1988. – 288 p.
15. Lieberman C. S. Katz E. The Jewishness of Israelis: Responses to the Guttman Report / C. S. Lieberman. – New York : Albany, 1977. – 456 p.
16. Penniman H. Israel at the Polls: The Knesset Elections of 1981 / H. Penniman, D. J. Elazar. – Bloomington : Indiana University Press, 1986. – 280 p.
17. Peretz D. The Government and Politics of Israel / D. Peretz, G. Doron. – Westview Press, 1997. – 320 p.
18. Shindler C. A History of Modern Israel / C. Shindler. – Cambridge University Press, 1988. – 132 p.
19. Silver E. Begin: The Haunted Prophet / E. Silver. – New York : Random House Publishing, 1984. – 278 p.
20. The Israel Democracy Institute [Electronic resource]. Israeli Elections and Parties. Elections for the 9th Knesset. May 17, 1977. – Mode of access: <http://en.idi.org.il/tools-and-data/israeli-elections-and-parties/elections/1977>. – Title from the screen.
21. Yishai Y. Factionalism in the National Religious Party: The Quiet Revolution / Y. Yishai ; ed. H. R. Penniman // Israel at the Polls: The Knesset Elections of 1977 (Studies in political and social processes). – Washington, D. C. : American Enterprise Institute, 1978. – P. 255–282.
22. Zaremski L. S. Israel's Religious Right – Not a Monolith / L. S. Zaremski // Middle East Quarterly. – 2000. – Vol. 7. – № 2. – P. 23–31.

O. Remarovykh

**SECULAR AND RELIGIOUS COOPERATION
IN THE GOVERNMENT OF THE STATE OF ISRAEL:
LIKUD POLICY IN 1977–1981**

The article deals with the relationship between two fundamentally different players in the political arena of Israel: the national-conservative party Likud and Jewish religious conglomerate of political parties. The article seeks to find out and investigate the role of religious parties in the political structure of the State of Israel that determined the features of the electoral system. The author marks the significance of the secular government which depended on formation of a coalition and features of the relationship between religious parties with the ruling bloc. After some 30 years of Workers' Party of the Land of Israel ruling, the party headed by Menachem Begin first came to power in 1977, which would eventually be referred to as "the Upheaval". The article deals with policy concessions to religious parties during 1977–1981, which was designed to obtain their support of internal and foreign policy of the ruling party and use religion as a means of political struggle. The article addresses and outlines the three most influential parties among the representatives of the religious part of government and refers to smaller political players who had more radical religious positions. In particular, the author highlights the issue of the social base of the parties and their electorate and the causes of hardly variable number of votes that were given for them on elections. The article also considers how Likud Bloc coming to power impacts on the socio-religious relations in the government. In the period of 1977–1981 Likud and the religious parties were the two powerful political players who were in a stable condition of mutual understanding and cooperation. Likud government, as the executive office of the country, initiated laws concerning the religious sphere that stood face to face with the religious part of the government.

Keywords: The State of Israel, religion, Judaism, political parties, religious parties, Likud Bloc.

Матеріал надійшов 15.03.2016